

20 năm hoạt động

CỦA THƯ VIỆN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT TRUNG ƯƠNG

NGUYỄN NHƯ VÂN

QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN CỦA THƯ VIỆN

Ngày 6-2-1960 Thủ tướng Chính phủ ra quyết định thành lập Thư viện khoa học trung ương, trực thuộc Ủy ban khoa học Nhà nước, hoạt động với tư cách là một thư viện khoa học tổng hợp, phục vụ tài liệu cho nghiên cứu, giảng dạy và sản xuất, xây dựng và chỉ đạo hệ thống thư viện khoa học của Ủy ban khoa học Nhà nước, hướng dẫn nghiệp vụ cho các thư viện khoa học và chuyên khoa thuộc các cơ quan ngoài Ủy ban khoa học Nhà nước.

Cuối năm 1968 Thư viện khoa học trung ương chia làm 2: Thư viện khoa học xã hội do Ủy ban khoa học xã hội quản lý, Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương do Ủy ban khoa học và kỹ thuật Nhà nước quản lý.

Từ năm 1969 đến 1975 Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương (KHKTТУ) được củng cố và phát triển theo hướng phục vụ cho các ngành khoa học tự nhiên, kỹ thuật công, nông nghiệp và y tế. Các kho tàng, mục lục và đội ngũ cán bộ đều được tổ chức và sắp xếp lại.

Từ năm 1975 đến nay Thư viện ngày càng được củng cố, hoàn thiện các quy trình công tác và mở rộng mạng lưới hoạt động trong phạm vi cả nước.

KHO THƯ VIỆN VÀ VIỆC KHAI THÁC PHỤC VỤ

Kho là tài sản cơ bản của thư viện. Kho Thư viện KHKTТУ bao gồm sách, báo, tạp chí, bản đồ, bản vẽ kỹ thuật, vi phim, đĩa, kính ảnh và các tài liệu KHKT chuyên dạng. Dưới chế độ xã hội chủ nghĩa, kho thư viện không ngừng được phát triển theo yêu cầu của xã hội. Nhưng trong hoàn cảnh cải tạo thư viện cũ của thực dân Pháp, trước đây chỉ nhằm nghiên cứu nền văn hóa của các dân

tộc viễn đông phục vụ cho mục đích thực dân và cho một số ít người nay chuyển thành một thư viện phục vụ đông đảo các tầng lớp trí thức, cán bộ KHKT, nhân dân lao động, kho Thư viện KHKTТУ hầu như phải xây dựng lại từ đầu.

Những vấn đề khó khăn lớn nhất suốt trong nhiều năm đối với vấn đề xây dựng kho Thư viện KHKTТУ là việc xác định hướng bổ sung, nghiên cứu trình độ và loại hình tài liệu, về nội dung tài liệu thuộc các lĩnh vực tri thức, về vấn đề tạo thể cân đối giữa nhu cầu và khả năng thực tế của nền kinh tế nước ta.

Cho đến nay Thư viện KHKTТУ đã có khoảng 15 vạn đơn vị sách và gần 5 ngàn tên tạp chí (chưa kể số tài liệu chi viện cho các thư viện khác ở trung ương và các địa phương) gồm nhiều lĩnh vực tri thức và 30 ngôn ngữ khác nhau... Tuy vậy kho Thư viện KHKTТУ còn nhiều vấn đề tồn tại. Nhiều bộ sách cơ bản không được trọn vẹn; một số tài liệu trong lĩnh vực kỹ thuật, nghiên cứu cơ bản, tài liệu về các nước nhiệt đới và các nước Đông Nam Á còn thiếu. Một số ngành như quản lý kinh tế, quản lý khoa học, tài liệu dự báo v.v.... Thư viện chưa chú ý sưu tầm đầy đủ. Nhiều loại hình tài liệu khác thiếu, như các bản vẽ, các catalô, bản đồ hoặc các thư mục lớn trên thế giới. Các tài liệu tiếng Việt còn quá ít so với thực tế xuất bản; các tạp chí khoa học kỹ thuật tuy có phong phú song không hoàn chỉnh.

CÔNG TÁC BỔ SUNG THƯ VIỆN

Từ những ngày đầu Thư viện đã luôn luôn tranh thủ ý kiến các cán bộ lãnh đạo, các cơ quan nghiên cứu và quản lý khoa học, các nhà khoa học để bổ sung kho sách Thư viện.

Dựa theo chức năng nhiệm vụ và tối trọng phục vụ của mình, Thư viện đã đảm bảo lĩnh khách quan trong quá trình bổ sung tài liệu, đặc biệt là tài liệu đắt tiền của các nước phương Tây. Ban đầu Thư viện chỉ đề xuất ra hướng bổ sung khái quát. Nhưng như thế không được, vì người cán bộ làm công tác bổ sung đứng trong rừng các lĩnh vực khoa học, khó có thể phân biệt được loại sách nào cần, loại nào chưa cần, nhất là thư viện phải sưu tầm nhiều tài liệu tiếng nước ngoài, khó khăn cho người sưu tầm không chỉ là vấn đề ngoại ngữ mà chính là xác định nội dung của các tài liệu. Sau khi nghiên cứu, học tập, tranh thủ ý kiến các nhà khoa học và qua thực tế, Thư viện đã thảo ra các bản đề cương về các lĩnh vực khoa học kỹ thuật cần bổ sung, có chú ý đến trọng tâm trước mắt và phương hướng lâu dài. Riêng về khâu tổ chức công tác bổ sung, Thư viện đã bước đầu sắp xếp theo công việc, xác định diện đề tài, xây dựng danh mục tài liệu cần bổ sung, có kế hoạch đặt mua hoặc trao đổi hàng quý, hàng năm với các cơ quan trong, ngoài nước.

Trao đổi sách báo là một công việc quen thuộc đề bổ sung kho thư viện mà thế giới đã làm rất phổ biến từ lâu. Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương đã và đang làm nhưng các kết quả đạt được còn hạn chế. Hiện nay Thư viện mới có quan hệ với 35 nước và 110 cơ sở trên thế giới, so với một thư viện có tính chất quốc gia, như vậy là còn quá ít. Trên thế giới, các thư viện lớn có thể đạt trung bình là 40% tổng số tài liệu bằng con đường trao đổi với nước ngoài, có những thư viện đạt tới 80% như một vài thư viện lớn ở Liên Xô. Để giải quyết công việc này, Thư viện KHKTTU còn gặp nhiều khó khăn do phương tiện tra cứu còn thiếu, công tác điều tra cơ bản các tài liệu chưa làm được. Mặt khác tài liệu trao đổi đòi hỏi phải ngang bằng về giá trị tiền và số lượng ấn phẩm, nhưng xuất bản phẩm của ta còn nghèo nàn, các tài liệu viết hoặc dịch ra tiếng nước ngoài cũng còn rất ít.

Thư viện còn được bổ sung bằng nguồn tài liệu tặng của các nước ngoài. Sở dĩ có được là do vị trí chính trị của Việt Nam trên trường quốc tế mà các hội Việt kiều, các nhà khoa học, các đại sứ quán các nước, các cán bộ khoa học kỹ thuật đang công tác ở trong và ngoài nước gửi tặng. Nguồn tài liệu tặng này ngày một nhiều và tương đối giá trị. Nhưng đây chỉ là nguồn tài liệu được tiếp thu một cách bị động, không định trước. Nguồn tặng này sẽ được thu thập đầy đủ hơn và đúng yêu cầu hơn nếu các cơ quan ngoại giao của ta, các tổ chức hợp tác quốc tế của ta quan tâm đầy đủ hơn.

Sách báo Thư viện KHKTTU còn được bổ sung bằng nguồn tặng và lưu chiều trong nước. Thư viện đã nhận được 1 bản trong số 8 bản lưu chiều nộp cho Thư viện quốc gia (về các tài liệu khoa học kỹ thuật). Ngoài ra Nhà xuất bản khoa học kỹ thuật tặng cho Thư viện 2 bản mỗi khi phát hành một xuất bản phẩm nào đó. Theo nguyên tắc thì Thư viện KHKTTU phải được lưu chiều các tóm tắt luận án nhưng cho đến nay vấn đề này vẫn chưa được thực hiện. Hiện nay Thư viện KHKTTU cũng chưa có loại tài liệu lưu chiều theo thể lệ trả tiền như một số nước đã làm. Vấn đề quản lý các nguồn tài liệu dịch về các lĩnh vực khoa học kỹ thuật cũng rất cần thiết và cần có sự đề xuất với các cấp lãnh đạo Nhà nước để Thư viện được quản lý. Tình hình trên dẫn đến vốn tài liệu tiếng Việt trong nước của Thư viện KHKTTU không được đầy đủ.

VẤN ĐỀ PHẢN ÁNH KHO THƯ VIỆN VÀ CÔNG TÁC PHỤC VỤ BẠN ĐỌC

Việc mô tả ấn phẩm và tổ chức mục lục chữ cái là khâu kỹ thuật quan trọng của Thư viện. Biên mục là công tác đầu tiên mà Thư viện tiếp xúc với quy tắc. Trong những ngày đầu cán bộ làm công tác này một cách thụ động, nhưng qua thực tế công việc đã dần dần có tiến bộ. Từ năm 1964, Thư viện đã cử cán bộ đi đào tạo ở Liên Xô, từ đó công tác biên mục đã đi vào nề nếp. Thư viện đã biên soạn bản quy tắc mô tả ấn phẩm cho các thư viện KHKT và đã tổ chức thao diễn kỹ thuật nhiều lần để định mức công việc.

Năm 1970 bản quy tắc cũ được biên soạn lại. Bản quy tắc này đầy đủ, toàn diện hơn, phản ánh kho sách một cách rõ ràng hơn. Ngoài vấn đề biên soạn quy tắc, Thư viện còn tổ chức mục lục chữ cái công vụ. Những năm gần đây Thư viện đang nghiên cứu theo khuynh hướng áp dụng biên mục theo quy tắc ISBD.

Song song với mục lục chữ cái, mục lục phân loại đóng vai trò quan trọng. Những ngày đầu do thiếu kinh nghiệm, Thư viện đã dùng bảng phân loại cỡ nhỏ, do đó công tác phân loại kém phần chặt chẽ. Từ năm 1964 Thư viện chuyển sang nghiên cứu bảng phân loại BBK của Liên Xô. Việc áp dụng BBK để tổ chức lại mục lục, phân loại và việc biên soạn bảng áp dụng này là một quá trình học tập, một công trình nghiên cứu khoa học của Thư viện. Bảng phân loại BBK đã trang bị cho cán bộ phân loại của thư viện một hệ thống lý luận phân loại theo quan điểm chủ nghĩa Mác-Lênin giúp cho cán bộ phân loại làm việc ở thể chủ động.

Thư viện KHTTKU không những đã sử dụng thành thạo phân loại BBK vào thư viện mình, mà còn tổ chức được các lớp huấn luyện ngăn ngừa để phổ biến phương pháp sử dụng BBK cho nhiều thư viện khác. Hiện nay đã có hàng chục thư viện khoa học áp dụng BBK và khẳng định tính ưu việt của nó. Bên cạnh đó Thư viện cũng sử dụng bảng UDC trong lĩnh vực hợp tác quốc tế.

Thư viện KHKTTU còn có *mục lục vị trí* nhằm nắm vững vị trí tài liệu trong kho, phục vụ cho công tác tổ chức và quản lý kho. Cho đến nay hệ thống mục lục của Thư viện KHKTTU đã tương đối hoàn chỉnh. Trong hoàn cảnh hiện nay việc phát huy tác dụng của hệ thống mục lục còn là chủ yếu và cần thiết, do đó việc củng cố chất lượng các hệ thống mục lục là mục tiêu lâu dài của Thư viện chúng tôi.

CÔNG TÁC KHAI THÁC VÀ PHỤC VỤ

Qua các thư mục thông báo thư viện đã thông báo kịp thời những tài liệu khoa học kỹ thuật mới nhất, giúp cán bộ nghiên cứu khoa học qua đó nắm được chung nhất những thành tựu khoa học kỹ thuật trên thế giới. Thư viện đã cho xuất bản loại thông báo sách mới, hàng tháng hoặc 2 tháng một kỳ gửi đến các cơ quan trung ương và địa phương.

Loại hình thứ hai mà Thư viện KHKTTU biên soạn là các thư mục chuyên đề có tác dụng đi sâu vào từng yêu cầu cụ thể của từng đối tượng như: thư mục cây lúa gồm 2225 tên, thư mục vật liệu xây dựng gồm 1697 tên; thư mục cách mạng khoa học kỹ thuật gồm 1464 tên v.v... Thư viện cũng đã ra loại thư mục có tính chất hỏi đáp nhằm kịp thời cung cấp các tin tức cần thiết cho bạn đọc như vấn đề gieo mạ trên sân vào năm lụt to 1970, vấn đề tính năng các bóng bán dẫn trong công nghệ quốc phòng Mỹ, về cách phá mìn và ngư lôi bằng thuyền nam châm trong thời kỳ chống Mỹ cứu nước v.v...

Để phục vụ các đồng chí lãnh đạo Thư viện KHKTTU đã biên soạn «Thư mục lãnh đạo» xuất bản 2 tháng 1 kỳ, có dịch đề và dẫn giải tóm tắt, nhằm giới thiệu thường xuyên và kịp thời các vấn đề cách mạng khoa học kỹ thuật, quản lý kinh tế, quản lý khoa học kỹ thuật và các vấn đề khoa học luận.

Ngoài ra Thư viện chúng tôi còn có các hợp phiếu chuyên đề phục vụ tại chỗ, nhằm bổ sung ngày càng đầy đủ hơn cho các thư mục lớn. Với tư cách là một thư viện khoa học kỹ thuật tổng hợp, Thư viện đã xác định sự cần thiết biên soạn những thư mục có tính chất tổng hợp cho tất cả các lĩnh vực hoặc mang tính chất liên ngành. Trong điều kiện hiện nay ở các bộ, các ngành vốn tài liệu chưa có đủ

nên Thư viện KHKTTU có nhiệm vụ phối hợp với các thư viện chuyên ngành để biên soạn các thư mục chuyên đề hoặc chuyên ngành hẹp.

Một vấn đề đặt ra cho công tác thư mục trong thư viện là phải có một phương thức hoạt động như thế nào để đảm bảo nguồn tin đầy đủ và kịp thời cho người dùng tin theo khẩu hiệu «Sách đi tìm người». Một số hình thức như «Tập chí tóm tắt», thông tin tin hiệu «thông tin nhanh» là những hình thức thư mục và Thư viện nên phối hợp với Viện thông tin khoa học và kỹ thuật trung ương cùng làm.

Trong công tác phục vụ tại chỗ, Thư viện đã ưu tiên phần lớn diện tích dành cho bạn đọc, tổ chức phòng đọc các tạp chí mới trưng bày trên 1000 tên tạp chí và mở cửa ngày đêm để bạn đọc tự chọn. Phòng các tài liệu tra cứu trưng bày khoảng 3000 tên những sách, từ điển, sổ tay tra cứu và 28 loại hình thông tin thư mục nổi tiếng như các bộ Chemical abstracts, Ekspress informazhia, Referativnyi Zhurnal, Engineering index, Bulletin Signalétique, v.v... Một phòng triển lãm sách mới thường xuyên được thay thế hàng tuần. Ngoài việc phục vụ tại chỗ Thư viện còn tổ chức cho mượn sách về nhà đối với 2000 cán bộ khoa học kỹ thuật. Công tác phục vụ của Thư viện được bạn đọc đánh giá là hợp lý, thái độ phục vụ của cán bộ nhân viên tận tụy, nghiêm túc. Trong 20 năm qua, Thư viện đã phục vụ 250 vạn lượt người đọc và 150 vạn đơn vị tài liệu. Tuy nhiên so với yêu cầu thực tế, Thư viện còn phải đáp ứng nhiều hơn nữa, tạo mọi điều kiện nhằm đáp ứng yêu cầu của bạn đọc, giới thiệu tài liệu đến tận người sản xuất, nghiên cứu nắm được các yêu cầu của từng loại bạn đọc và có kế hoạch phát triển bạn đọc mới.

QUAN HỆ GIỮA THƯ VIỆN KHOA HỌC VÀ KỸ THUẬT TRUNG ƯƠNG VỚI CÁC THƯ VIỆN KHOA HỌC KỸ THUẬT TRONG NƯỚC

Thư viện khoa học và kỹ thuật trung ương làm nhiệm vụ giúp Ủy ban khoa học và kỹ thuật Nhà nước tổ chức xây dựng, quản lý và tạo điều kiện sử dụng vốn tư liệu khoa học kỹ thuật trong phạm vi toàn quốc. Xuất phát từ chức năng nhiệm vụ trên, hàng năm Thư viện đã tổ chức đào tạo các lớp học ngăn ngừa theo nhu cầu của các thư viện đó. Thư viện còn phối hợp với các trường đại học tổng hợp, và cao đẳng thư viện soạn thảo các chương trình giảng dạy, hướng dẫn sinh viên thực tập. Thư viện hướng dẫn việc đặt mua các tài liệu cho các thư viện thuộc Ủy ban khoa học và kỹ thuật Nhà nước. Giúp đỡ ban đầu vốn tài liệu cho các thư viện khoa học

kỹ thuật của các trường đại học, cán bộ, các tỉnh, thành phố.

Bên cạnh đó Thư viện KHKTTU còn đang thống nhất các hoạt động nghiệp vụ trong toàn hệ thống thư viện khoa học kỹ thuật. Vấn đề đặt ra là Thư viện KHKTTU cần phối hợp với các thư viện KHKT để quản lý thống nhất vốn tư liệu KHKT cả nước và đưa các hoạt động của các thư viện KHKT vào nề nếp nhằm đáp ứng yêu cầu của cuộc cách mạng khoa học - kỹ thuật nước nhà.

ĐỘI NGŨ CÁN BỘ

Trong 20 năm qua Thư viện đã chú ý đào tạo cán bộ về các mặt: nghiệp vụ, ngoại ngữ và khoa học kỹ thuật.

Về đào tạo nghiệp vụ: Thư viện đã phân loại các đối tượng cán bộ để có biện pháp đào tạo. Đối với cán bộ đã tốt nghiệp ở các trường đại học hoặc trung học, các ngành khoa học kỹ thuật hoặc ngoại ngữ thì Thư viện bố trí cho học thêm nghiệp vụ theo từng khâu công tác và có thi tay nghề. Ngoài ra, Thư viện còn tổ chức các lớp nghiệp vụ, gửi cán bộ đi học trong và ngoài nước theo yêu cầu và nhiệm vụ được giao.

Về đào tạo bồi dưỡng ngoại ngữ: tài liệu trong kho Thư viện chủ yếu là tiếng nước ngoài, do đó đòi hỏi cán bộ phải biết ngoại ngữ. Thư viện đã cố gắng lấy các đồng chí đạt trình độ đại học ở nước ngoài về hoặc tốt nghiệp các trường ngoại ngữ trong nước. Ngoài ra TV còn mở các lớp học ngoại ngữ, mời giáo viên có kinh nghiệm giảng dạy, khuyến khích học ngoại ngữ ban đêm, tự học, có chế độ đãi ngộ bằng vật chất đối với những cán bộ có trình độ ngoại ngữ giỏi.

Đào tạo về khoa học kỹ thuật: theo kinh nghiệm của thế giới thì mỗi cán bộ thư viện KHKT làm ở lĩnh vực nào phải là một chuyên gia ở lĩnh vực đó. Song, 1 thư viện KHKTTU chưa lật ra một cách có kế hoạch, ngoài việc cử cán bộ dự các khoa hàm thụ của các trường đại học.

Sử dụng đội ngũ công tác viên: đây là một vấn đề hết sức cần thiết để giúp cán bộ của Thư viện khai thác tài liệu, biên dịch, tóm tắt, lược thuật, chọn tài liệu bổ sung v.v..

Hiện nay giữa công tác bổ sung và khai thác của Thư viện, chưa cân đối (công tác khai thác tài liệu còn quá ít) một nguyên nhân là do Thư viện chưa mở rộng được mạng lưới công tác viên. Nhưng việc vận dụng chính sách chế độ thích hợp để động viên đội ngũ này, để làm nhẹ biên chế của Thư viện còn là tồn tại lớn.

KẾT LUẬN

Trải qua 20 năm hoạt động, Thư viện KHKTTU đã có nhiều đóng góp trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa Việt Nam. Các nhà nghiên cứu, giảng dạy và chỉ đạo sản xuất đều nhận định rằng TVKHKTTU:

— là nơi sưu tầm tài liệu về khoa học kỹ thuật phong phú nhất trong cả nước.

— đã phục vụ rộng rãi kho tài liệu của mình trong phạm vi cả nước.

— đã giúp đỡ các thư viện KHKT về mặt nghiệp vụ tài liệu và biên soạn nhiều công trình thư mục thư viện học. Đặc biệt là, trong khi có người tưởng thư viện là nơi «tháp ngà» hoặc coi rẻ nghề thư viện, thì đội ngũ cán bộ của Thư viện KHKTTU đã luôn luôn phấn đấu dưới khẩu hiệu «tất cả vì bạn đọc» và là nơi có phong trào thi đua tốt. Thư viện KHKTTU đã xác định được chu trình kỹ thuật, quy chế thao tác và phương thức hoạt động của một thư viện nói chung và đang tiến tới nghiên cứu áp dụng những kỹ thuật, mới khi điều kiện khách quan cho phép. Thư viện KHKTTU tin tưởng vào sự nghiệp cao cả của mình trong chế độ XHCN ưu việt sẽ ngày càng tiến bộ và có nhiều điều kiện phát triển.